

GUILLERMINA MEDRANO, MESTRA I POLÍTICA REPUBLICANA

JÚLIA JORDÀ

CINCTORRES, ELS PORTS

Resum: Repàs de la trajectòria vital de Guillermina Medrano, primera regidora de l'Ajuntament de València i representant activa de la pedagogia republicana durant la Segona República i l'exili posterior a la República Dominicana i els Estats Units.

GUILLERMINA MEDRANO, MESTRA I POLÍTICA REPUBLICANA

L'interès suscitat en els darrers temps pel rescat de la memòria històrica de les mestres i la tasca pedagògica de la Segona República s'ha fet palès amb les nombroses publicacions dels últims anys que versen sobre aquesta temàtica, així com per la presentació aquest mateix any 2014 del documental *Las maestras de la República*.¹ En el nostre cas, ens agradaria aproximar-nos a una d'aquestes professionals de l'ensenyament, que a més és coneguda per ser la primera dona regidora de l'Ajuntament de València. No serà la nostra intenció rescatar a Guillermina Medrano de l'oblit historiogràfic, puix diverses historiadores² l'han fet objecte de les seues investigacions, tant a partir de fonts escrites com orals. A més a més, a banda de formar part activa en la política republicana, va continuar la seua tasca docent més enllà de l'alçament franquista, en el seu exili al continent americà, sent reconeguda internacionalment amb diversos premis.

¹ MARTÍNEZ, L. (Dir.), *Las maestras de la República*. Cinema documental, Transit Producciones, FETE-UGT, [Madrid], 2014.

² Entre les quals cal destacar a M^a Carmen Agulló i Antares Ruiz del Árbol.



Guillermina Medrano. Font:
<http://www.uv.es/republica/plano/guiller/guiller.htm>

Balbina Guillermina Medrano Aranda, com escriu M^a Carmen Agulló, va nàixer a Albacete “per accident” el 8 de desembre de 1912. Es traslladà molt prompte a València, on va estudiar l’ensenyament primari i després el batxillerat, a l’Institut Lluís Vives. Segons el seu propi testimoni, en la seua carrera van influir notòriament Fernando Valera, qui seria més tard diputat de la República. A causa de no tindre l’edat per a entrar en la Universitat, després de l’examen de revàlida, va entrar en la Escola Normal, on va obtindre el títol de Mestra de Primer Ensenyament.³

Quan s’implantà el Pla Professional de la República, ella formaria part de la primera promoció del mateix (1931-1935), alhora que inicia els estudis en Filosofia i Lletres, i forma part de la FUE.⁴ Compartia amistat, militància i reivindicacions feministes amb Alejandra Soler,⁵ Enriqueta Agut,⁶ i Genoveva Pons. Aquestes formaran part de les oradores de campanya del Front Popular per a difondre el discurs de les esquerres. Guillermina Medrano fou membre del Partit Radical Socialista i de les joventuts de *Izquierda Republicana*, així com de l’executiva nacional i organitzadora del Comité Femenino.⁷

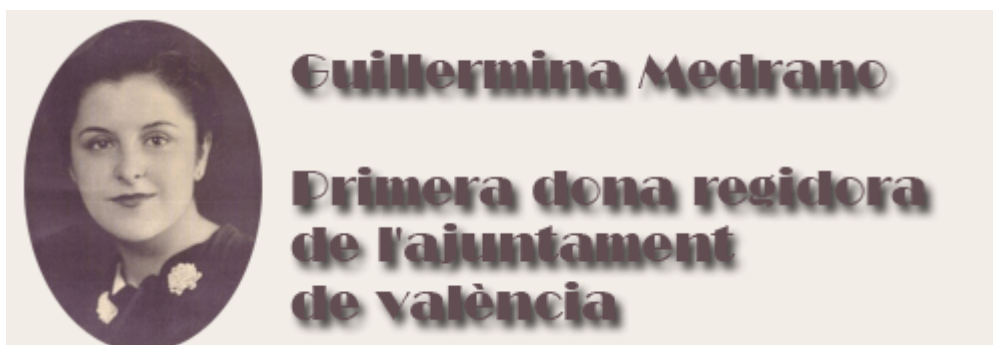
³ AGULLÓ, M.C., *Mestres valencianes republicanes*, Universitat de València, València, 2008, pp. 197-222.

⁴ Federació Universitària Escolar.

⁵ També membre de la FUE i que ha publicat les seues memòries: SOLER, A. *La vida es un río caudaloso con peligrosos rápidos. Al final de todo... sigo siendo comunista*, Universitat de València, València, 2005.

⁶ També estudiada per M^a Carmen Agulló en: AGULLÓ, M.C., *Mestres valencianes...op. cit.*, pp. 223-254.

⁷ *Íbidem*.



Guillermina Medrano. Font: <http://www.uv.es/republica/plano/guiller/guiller.htm>

Amb el triomf del Front Popular, la seua activitat en la vida pública s'anà fent més prolífica, i al juny de 1936 fou designada regidora per *Izquierda Republicana* de l'Ajuntament de València, fins al febrer de 1937. La seua postura feminista la porta a defensar els drets de les ciutadanes, com l'accés lliure a l'educació i a una professió que els done independència econòmica, el dret al divorci i a participar en la vida pública. A més, condemna la presència de l'Església catòlica en l'educació i l'àmbit privat. Quant a la seua formació pedagògica, beu de les influències de la *Institución de Libre Enseñanza*, reivindicant el laïcisme.⁸

⁸ *Íbidem.*



Guillermina Medrano. Font: <http://www.uv.es/republica/plano/guiller/guiller.htm>

Iniciada la guerra se li va assignar la direcció de l'Asil de Sant Eugeni, que depenia del Tribunal de Menors, i que ella el renombrà Casa de la Infància Giner de los Ríos.⁹ Ja a començaments del 1938, va anar a París com a representant de l'Executiva Nacional de les joventuts d'IR en la *Alianza Juvenil Antifascista*, fins a finals d'aquest any, quan va tornar a València. Al gener del 1939 abandonaria de nou la ciutat que l'havia vist créixer, per a creuar la frontera de l'exili. Es reuniria a París amb sa mare i el seu marit, Rafael Supervía, on visqueren l'esclat de la II Guerra Mundial, i es plantejaren buscar una nova vida al continent americà. Mentrestant, en la Espanya franquista s'estava elaborant el seu expedient de depuració del Magisteri.¹⁰

⁹ ESCRIVÁ, C., *La paz es nuestra. 30 mujeres de un infinito*, L'Eixam, Tavernes Blanques, 2007.

¹⁰ AGULLÓ, M.C., *Mestres valencianes...op. cit.*, pp. 197-222.

El seu primer destí fou la República Dominicana,¹¹ on prosseguí amb la seua vocació, treballant en la Secretaria d'Educació, primer com a professora de l'Escola Normal i assessora del Comitè Assessor per a l'avaluació del sistema educatiu. En 1941 fundà a Ciudad Trujillo l'*Instituto-Escuela*, en el qual també van col·laborar altres exiliats, i on, com ella afirma, va tindre "la oportunidad de poner en práctica los postulados educativos que había soñado desarrollar en mi patria". En aquest van gaudir d'independència respecte dels programes educatius que es duïen a terme, si més no fins a la fi de la II Guerra Mundial, quan l'actitud del govern de la illa va canviar, i es va començar a gestar un clima més inestable per a les idees republicanes.¹²

Gràcies als contactes que Medrano havia fet en un viatge anterior als Estats Units, al 1945 la van contractar per a ensenyar espanyol a la Sidwell Friends School de Washington i a Rafael Supervía a la universitat de George Washington. En aquesta escola, la nostra protagonista va continuar exercint l'ensenyament, ara de la llengua i la cultura hispàniques. A banda, també va continuar la seua tasca docent en diversos comitès i associacions de l'ensenyament de llengües, i al 1965 la universitat de Harvard li va concedir un premi com a Mestre Distingida d'Escola Secundària. No va ser fins molts anys després, quan el govern espanyol la va guardonar amb un altre premi, quan en 1986 se li concedí el Lazo de dama de Isabel la Católica.¹³ També al 2001 va rebre a València el premi "Isabel Ferrer", per part de la Direcció General de la Dona de la Generalitat Valenciana.

La intervenció del matrimoni Medrano-Supervía en els actes polítics contra la dictadura franquista fou una constant durant el seu exili.¹⁴ Al mateix temps,

¹¹ Governada en eixa època pel "Generalísimo" Rafael Leónidas Trujillo Molina, que acollí exiliats de la Segona República, malgrat no comulgar amb la seua ideologia, per a millorar la seua visibilitat i posició internacional.

¹² MEDRANO, B. G. i CRUZ, J. I., *Experiencia de una maestra republicana*, Real Sociedad Económica de Amigos del País, València, 1998.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Com en la campanya política a Washington i la plataforma liberal *Americans for Democratic Action*. Veure: RUIZ DEL ÁRBOL, A., "Guillermina Medrano, Rafael Supervía y <<The Americans for Democratic

Guillermina Medrano desenvolupava una intensa activitat docent a *l'American University*, i publicava diversos textos sobre l'ensenyament i fou directora de *Nuevas Raíces*,¹⁵ a més d'iniciar al 1956 la coordinació de l'intercanvi d'estudiants entre Washington i Mèxic –molts d'ells famílies d'exiliats republicans-.¹⁶

Amb la mort de Franco, decidí tornar a una València totalment diferent a la que ella recordava, tot alternant amb estades a Washington, fins que la seua salut li ho va permetre. Malgrat les bones relacions amb el PSOE, no es reintegrà en la política espanyola. No obstant, va ser una habitual en els actes d'homenatge a la República, sobretot quan es tractava de l'educació.

A causa d'una malaltia va morir a València el 28 de setembre del 2005, després d'una vida dedicada a la seua vocació i una implicació política des de la seua joventut. Cap al final de la seua prolífica vida, va organitzar el seu arxiu i biblioteca, els quals podem trobar en la Biblioteca Valenciana en l'actualitat, i que constitueixen un fons rellevant per a la història de l'èxode republicà. Gràcies a l'estudi d'aquestes memòries individuals, se'ns permet aproximar-nos a la història de l'exili republicà, i més concretament del Magisteri, i sobretot en clau de gènere. Guillermina Medrano, com moltes altres, va formar part d'aquestes mestres modernes, que patiren un exili interior o exterior, per qüestionar el paper de la dona en la societat i tractar de canviar la pedagogia tradicional en vistes a una modernitat que quedaria truncada per la guerra.

Bibliografia

AGULLÓ, M.C., *Mestres valencianes republicanes*, Universitat de València, València, 2008.

Action>>. La campaña contra Franco desde el exilio estadounidense”, en: Migraciones y Exilios, nº13, AEMIC, Madrid, 2012.

¹⁵ Obra publicada a Mèxic i que relatava les vivències de les dones exiliades.

¹⁶ MEDRANO, B. G. i CRUZ, J. I., *Experiencia de una maestra... op.cit.*, pp. 349 i següents.

Diccionari biogràfic de dones [en línia] Veu: Balbina (Guillermina) Medrano Aranda.

http://www.dbd.cat/index.php?option=com_biografies&view=biografia&id=855
[Consulta: 14/10/2014]

ESCRIVÁ, C., *La paz es nuestra. 30 mujeres de un infinito*, L'Eixam, Tavernes Blanques, 2007.

MARTÍNEZ, L. (Dir.), *Las maestras de la República*. Cinema documental, Transit Producciones, FETE-UGT, [Madrid], 2014.

MEDRANO, B. G. i CRUZ, J. I., *Experiencia de una maestra republicana*, Real Sociedad Económica de Amigos del País, València, 1998.

RUIZ DEL ÁRBOL, A., "Guillermina Medrano, Rafael Supervía y <<The Americans for Democratic Action>>. La campaña contra Franco desde el exilio estadounidense", en: *Migraciones y Exilios*, nº13, AEMIC, Madrid, 2012.

RUIZ DEL ÁRBOL, A. "*Hacer España en América*", *Guillermina Medrano Aranda (1912-2005) : la pervivencia del magisterio republicano en el exilio americano*. Tesis doctoral, 2011.

RUIZ DEL ÁRBOL, A., *Guillermina Medrano Aranda : la esencia de una republicana*. Tesina, 2009.

SOLBES, R. "Guillermina Medrano. Primera mujer concejal del Ayuntamiento de Valencia" [en línia] *Valencia y la República. Guia urbana 1931-1939*. <http://www.uv.es/republica/plano/guiller/guiller.htm> [Consulta: 16/10/2014].

SOLER, A. *La vida es un río caudaloso con peligrosos rápidos. Al final de todo... sigo siendo comunista*, Universitat de València, València, 2005.

COM CITAR AQUEST ARTICLE:

Format Norma ISO 690-2

Jordà Gisbert, Júlia, "Guillermina Medrano, mestra i política republicana" [en línia]. *Clapir, Joves Historiadors i Historiadores Valencians* [publicació seriada en línia]. Octubre 2014. <enllaç> ISSN 1989-5909* [Consulta: Dia Mes Any].

*El ISSN encara no el tenim. No podem posar-lo fins que no el tinguem.

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquest article i la seua utilització ha de respectar els drets de la persona/persones autora/autores. Pot copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona/persones autora/autores i el títol de l'article. No s'autoritza la seua reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre. Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de l'article com als seus resums i índexs.